

A társadalmi haladás

Tisztelt Elnök Úr!,

Érdeklődéssel olvastam át a Nyilatkozatot, az OECD anyagokat és az Önök összeállítását. Örülök annak, hogy a KSH külső személyek véleményét, javaslatait is kéri az anyag összeállításához.

Először, mint öreg statisztikus, arra szeretném emlékeztetni Önöket, hogy a 80-as években a KSH már kapott hasonló megrendelést: akkor a szocialista társadalom fejlettségére vonatkozó mérőszámokat kellett kidolgoznia. Emlékeim szerint olyanok szerepeltek a javaslatban, mint a mostani javaslatban is érintett gazdasági, és jóléti, kulturális és egészségügyi területek egyes mérőszámai, és persze az akkori ideológiai kívánalomnak megfelelően hangszerelve a szocialista tulajdon részaránya. Volt már az Eurostat-nak is információstársadalom-fejlettség mutatórendszere.

Természetesen nem kívánnám javasolni, hogy ezeket a javaslatokat most felelevenítsék, de nem állhatom meg, hogy ezen túl is emlékeztessem Önöket arra, hogy aligha lehet véletlen, hogy a társadalmi formák és az egyes társadalmak, országok, nemzetek haladásáról (societal progress) született eszmék időtállósága mindeddig korlátozottan bizonyult, bár a kérdéstről az emberi szellem nagyjai gondolkodtak. Aligha véletlen az sem, hogy még az országok helyzetének főbb mutatóit közlétező, joggal sokat és alaposan bírálható kiadványok, a KSH országjelentése is kötet terjedelmű. Bizony, egy ország, még egy közepes ország is, mint ahogy a Nyilatkozat is megemlíti, bonyolult, egyetlen mérőszámba, mérőszámok nem priorált vagy hierarchizált rendszerébe aligha foglalható.

Eközben sűrűn előfordul, hogy egyazon, valamely mutatóval leírható jelenség vagy folyamat valamilyen oksági láncon keresztül az ország helyzetének javulásához, más láncon keresztül romlásához vezet. Például az, hogy a magyar szocializmus építésvezetői az országot, a 30 éven át biztosított növekedési pályán az állami kézben tartott nemzeti vagyon hozamából a legvidámabb barakká tették, ismét megindítva abban a polgári fejlődést, relatív szabadságot és jólétet biztosítva, egyszersmind az ország lakosságát a „hazudós jó király” hitében megerősítve a környezeténél jobban apolitikussá, passzívvá és naivvá, tehát kiszolgáltatottá tették, végül az ország 98 utáni történelméhez, ma úgy tűnik, a haladásban való lemaradásához vezetett.

A "fejlett" országok nemzetközi szervezeteinek mostani kísérlete a társadalmi haladás (societal progress) irányának és mibenlétének megragadására – véleményem szerint - aligha tekinthető másnak, mint a különböző kultúrák, nemzetek értékrendjeinek, gondolkodásmódjának homogenizálására tett kísérletnek, annak érdekében, hogy mindenhol egy valamely azonos prioritások szerinti „evidence-based decision making” folyhasson, azaz az egyes országok politikája adottságaik, belső körülményeik különbözőségével többé ne legyen védhető, az egyes országok döntései szabadon bírálhatók, vagy később akár szankcionálhatók legyenek, arra való hivatkozással, hogy az országok közötti szoros kapcsolatok, a globalizáció ezt szükségessé teszi.

Ezzel szemben az éppen a Nyilatkozatban hangoztatott demokrácia elveinek tiszteletben tartása azt követelné, hogy mindenki és minden ország maga határozhassa meg értékeit és azok prioritását. Ha az országok határozzák meg prioritásaikat, ez nyilván politikai rendszerükön belül, annak csatornáin keresztül, és/vagy a közvélemény-kutatás eszközeivel kell történjen, nem pedig valamilyen hivatali bürokraták, vagy guruk csoportjának eszmeszüleményeként. Az egyes országok saját „haladás” nézetével, valójában társadalmuk értékrendszerével, értékrendjével szemben azt állítani, hogy létezne, létezhetne valamilyen olyan az ő saját érdekeiket tükröző, de univerzális „best practices on the measurement of societal progress”, amelyet csak meg kellene osztani és „increase the awareness of the need to do so using sound and reliable methodologies” tisztességgel és életismerettel aligha lenne állítható.

Úgy vélem, az Önök által összeállított mutatójegyzék mellé is nehezen lehetne nagy számú, a statisztikában és közéletben jártas, és az ország, vagy a nemzet érdekeit szem előtt tartó támogatót állítani.

Úgy gondolom például, nemcsak számomra homályos, miért lenne a magyar társadalom 2011-ben haladottabb, ha például az 1.1.2.1 illetve 1.1.2.3 mutató más összetevőinek változatlanul maradása mellett nőne az állami bürokrácia, a hadsereg, a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálat? Miért? Az 1.1.2.4 mutató azt jelenti, hogy a magyar társadalom haladottabb lenne, ha jövedelmének nagyobb részét tenné bankokba, venne rajta kincstárjegyet vagy részvényt. Most, a krach idején, amikor az emberek jövedelme csökken és nincs megtakarítható pénzük, amikor a részvény-, és a kincstárjegy-piac bedől? Miért haladottabb Magyarország, ha az 1.1.3.4 bruttó állóeszköz-felhalmozásban megnő valamelyik szektor részaránya – miközben természetesen, matematikailag szükségszerűen egyidejűleg más szektor(ok) részaránya csökken? Vagy például bizonyos, hogy Magyarországon, ahol a fekete-, és szürke gazdaság mérete jelentős, az 1.2.1.3 mutató értéke évenként pontosan mérhető? Bizonyos, hogy valamennyi szektor adósságának összegét kell bemutatni – azonos-e a lakosság, a belföldi és a külföldi vállalatok, az állam és a Nemzeti Bank adósságának súlya és jelentősége, és azonosak-e az ezzel kapcsolatos esetleges állami teendők? Az adósság mértéke egyébként vajon – például a világot, ezen belül az OECD-t, és a Világbankot is vezető, nagy mértékben eladósodott Egyesült Államokra gondolva – vajon a haladás vagy a lemaradás jellemzője? Továbblapozok: néhány lappal később kiderül, hogy a KSH még mindig abban a hiszemben van, hogy a színház-, és a mozi-látogatások száma valamilyen értelemben és mértékben jelzi az ország szellemi haladását, miközben az emberek a színháznál és mozinál sokszorta többet TV-znek és a mozikban és színházakban is jobbára a kommersz megy. És hogyan tükröződne a KSH által felvázolta mutatószámokban az egészségügyi, a szociális rendszernek az utóbbi években végrehajtott leépítése, a falvak leépülése, a visszafelé haladás? Nem folytatom a javasolt mutatók kritikáját, higgyék el, a számok többsége alapos és erős kritikával illethető.

Másrészt a nemzetközi anyagokban szerepel az a célkitűzés is, hogy a munka során a résztvevőknek meg kellene fogalmazniuk saját értékeiket, és azok saját prioritását. Erre vonatkozóan semmilyen javaslatot nem találtam. Hol van például a Magyar Köztársaság alkotmányában lefektetett sajátos nemzeti problematika, vagy a romakérdés? Miért nem tettek kísérletet sem a saját értékeink és prioritásaink, saját, a mi érdekeinkből és helyzetünkől következő haladás-elképzelésünk megfogalmazására?

Kérem, gondolkozzanak el a fentieken. Amennyiben egy külső-belső szem segíthet, szívesen segítek Önöknek.

Tisztelettel

Dienes István